

Bilaga 3 Ordlista

Ordlista

Här följer förklaringar på vanliga begrepp som används i dokumenten. De utgör inte legala definitioner och ersätter heller inte eventuella andra definitioner som kan finnas på andra ställen.

100-årsflöde: Ett hundraårsflöde är det vattenflöde som på en viss plats i vattendraget statistiskt sett inträffar i genomsnitt en gång på hundra år.

akvatisk: Handlar om vatten eller vattenmiljöer.

antropogen: Påverkad, skapad eller orsakad av människan.

avrinningsområde: Det landområde, inklusive sjöar, vars vatten rinner ner i ett och samma vattendrag. Området avgränsas av topografin. Bergstoppen blir en naturlig vattendelare där vattnet på ena sidan rinner ner i ett vattendrag och på andra sidan rinner ner i ett annat.

balanskraft: Skillnaden mellan tillförsel och leverans av energi.

bedömningsgrunder: Kriterier som hjälper oss att bedöma vattenförekomsternas status, till exempel enligt Havs- och vattenmyndighetens klassificeringsföreskrifter (HVMFS 2013:19).

betydande påverkan: Påverkan av mänsklig aktivitet som ensam eller tillsammans med annan påverkan orsakar risk för att en vattenförekomst inte kan följa normerna.

biota: Den levande växt- och djurvärlden som finns inom ett område.

biotopvård: Olika typer av åtgärder som hindrar eller uppväger för morfologiska förändringar i vattendrag (se längre ner för förklaring). Exempel på biotopvårdande åtgärder är när död ved läggs i vattendraget, när spår efter flottning tas bort, när sten, block och lekgrus läggs ut eller när sidofårar öppnas upp igen.

efterfrågan: Den mängd som köps vid ett givet pris. Samma som marginalnytta.

effektvatten: De vatten där en åtgärd i en vattenförekomst ger en ekologisk nytta i en annan vattenförekomst.

ekologisk potential: Den ekologiska kvaliteten hos en ytvattenförekomst (se längre ner för förklaring) som har pekats ut som konstgjord eller kraftigt modifierad (se längre ner för förklaring). Formuleras som ”maximal”, ”god”, ”måttlig”, ”otillfredsställande” eller ”dålig”. Normen bestäms utifrån möjlighet att åstadkomma ekologiska förbättringar i vattenförekomsten. Förbättringar utan att det leder till en betydande negativ inverkan på miljön eller på den eller de verksamheter som ligger till grund för utpekandet som kraftigt modifierad eller konstgjord.

ekologisk status: Den ekologiska kvaliteten för en ytvattenförekomst som inte är konstgjord eller kraftigt modifierad, formuleras som ”hög”, ”god”, ”måttlig”, ”otillfredsställande” eller ”dålig”. En bedömning ska ske enligt så kallade bedömningsgrunder som framgår av föreskrifter från Havs- och vattenmyndigheten.

elpris: Priset på till exempel 1kWh. Bestäms på den nordiska elbörsen, NordPool efter köp- och säljbeslut från producenter och konsumenter.

elproduktion: El produceras inte i egentlig mening utan lägesenergi omvandlas till elektrisk energi i till exempel vattenkraftverk. I ekonomisk mening är dock detta en produktionsprocess. Måttet för detta är Wattimmar, med ett prefix i form av Kilo (K; 1000), Mega (M; 1000 000), Giga (G; 1 000 000 000) eller Terra (T; 1 000 000 000 000)

expertbedömning: En samlad bedömning av status grundad på kombination av uppgifter från data, modellresultat och erfarenhet. Görs enligt föreskrift från Havs- och vattenmyndigheten.

flödesförändringar: Olika typer av förändringar av vattenflödet som orsakats av människan. Det kan handla om regleringar av vattenstånd i sjöar och vattendrag för kraft- och dricksvattenproduktion eller bevattning.

fysiska förändringar: Förändringar som påverkar de hydromorfologiska förhållandena (exempelvis vattenflöde, vattendragens djup och bredd samt förhållandena i strandzoner) i en ytvattenförekomst och som begränsar förutsättningarna för att uppnå god ekologisk status. Hydromorfologiska kvalitetsfaktorer klassificeras i VISS och är uppdelade på morfologi, hydrologisk regim och kontinuitet (se enskilda förklaringar av respektive kvalitetsfaktor).

gynnsam bevarandestatus: Ett begrepp som beskriver det tillstånd som ska uppnås för en naturtyp/livsmiljö eller en art för att de ska kunna finnas kvar långsiktigt. Begreppet används för naturtyper och arter som pekats ut som särskilt värdefulla inom ramen för det europeiska nätverket Natura 2000. En rad faktorer kan påverka bevarandestatusen.

HARO: Sveriges vattendrag är indelade i ett antal huvudavrinningsområden. Det är de vattendrag vars avrinningsområde vid mynningen i havet är minst 200 km² (definierat av SMHI).

hydrologiska processer: Processer som har med vattnets rörelse och kretslopp att göra

hydromorfologi (hymo): Kvalitetsfaktor (se längre ner för förklaring) som beskriver fysiska förändringar avseende kontinuitet, morfologi och hydrologisk regim som kan leda till ändrade livsbetingelser för såväl vattenlevande som landlevande organismer i eller i närheten av vattenförekomster.

hydrologisk regim: Förändringar i vattnets flödes hastighet i vattendrag och i vattennivåer i sjöar beroende på tiden på dygnet. Hydrologisk regim är också en kvalitetsfaktor för klassificering av ekologisk status. Den avspeglar hur mycket vatten det är, hur mycket det ändrar sig, samt hur det rör sig. Förändrad hydrologisk regim påverkar såväl morfologi som kontinuitet, och innebär att livsmiljöerna i vattenförekomsten/erna förändras. Därmed påverkas också den ekologiska statusen.

hydrologisk restaurering: ett samlingsbegrepp för alla typer av åtgärder som motverkar eller kompenserar för flödesförändringar.

icke marknadsprissatt nytthet: en vara eller tjänst som inte handlas på någon marknad och därigenom saknar ett pris i egentlig mening. Luft och luftkvalitet är ett

sådant exempel. Biologisk mångfald ett annat. Kan värderas genom att studera betalningsviljan det vill säga i vilken grad befolkningen är villiga att betala för exempelvis en ökad biologisk mångfald. Den kan också värderas genom att studera kompensationskravet hos befolkningen för att till exempel behålla, förbättra eller försämra luftkvaliteten eller den biologiska mångfalden. Vanliga metoder för att identifiera betalningsviljan är Hedonic Pricing-, Contingent valuation- och Travel cost-metoderna.

klassificering: Bedömning av vattenkvaliteten i en vattenförekomst. För naturliga ytvattenförekomster görs en klassificering av ekologisk status och kemisk ytvattenstatus, för konstgjorda och kraftigt modifierade ytvattenförekomster en klassificering av ekologisk potential och kemisk ytvattenstatus.

konstgjord vattenförekomst (KV): En ytvattenförekomst som har skapats genom mänsklig verksamhet på en plats där det inte har funnits ytvatten tidigare.

konnektivitet: Möjligheten till spridning och fria passager för djur, växter, sediment och organiskt material i uppströms och nedströms riktning. Exempelvis öringens vandring förbi ett kraftverk. Kan även handla om möjlighet till spridning från vattendraget till omgivande landområden.

konnektivitetsförändringar: Mänsklig påverkan som inverkar negativt på spridnings- och vandringsmöjligheterna i ett vattensystem, som dammar eller fellagda vägtrummor.

kostnadstäckning: Full kostnadstäckning fås när det pris man betalar för en vara täcker de kostnader som finns med att producera varan.

kraftigt modifierad vattenförekomst (KMV): En ytvattenförekomst vars fysiska karaktär har förändrats väsentligt som en följd av en samhällsviktig, mänsklig verksamhet. Vattenmyndigheten kan peka ut vattenområden och vattenmiljöer som kraftigt modifierade under vissa förutsättningar. Större kraftverksdammar och regleringsmagasin är exempel på kraftigt modifierade vattenförekomster i Sverige.

kvalitetsfaktor (eng. Quality element): Biologiska, fysikalisk/kemiska samt hydromorfologiska faktorer som anges i bilaga V i ramdirektivet för vatten. Exempel på biologiska kvalitetsfaktorer är fisk, växtplankton och bottenlevande djur. Exempel på fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer är näringsämnen, siktdjup och syrgas och exempel på hydromorfologiska kvalitetsfaktorer är kontinuitet och hydrologisk regim. Kvalitetsfaktorerna vägs samman till ekologisk status och ekologisk potential.

marginalnytta: Den ekonomiska termen för den nytta (behovstillfredsställelse) individen får av ytterligare en konsumerad vara. Marginal är, i företagsekonomi, skillnaden mellan försäljningspris och inköpspris, beräknad i procent på försäljningspriset.

marginalkostnad: Den ökning av de totala kostnaderna som uppstår om man producerar ytterligare en (1 styck) enhet av en produkt, alltså kostnaden för den sist producerade enheten.

marknad: Köpare och säljare av en vara eller tjänst möts här för att genomföra affärer.

marknadsjämvikt: Ett läge där utbud och efterfrågan möts och då kan marknadspris och omsatt mängd av en vara eller tjänst fastställas.

marknadsimperfektion (marknadsmislyckande): Till exempel att det inte finns tillräcklig konkurrens, fullständig information eller etableringshinder.

miljöanpassade flöden (ecological flows): Definieras som det mönster i flödet under året och den mängd vatten som behövs för att bevara en godtagbar ekologisk status.

miljökvalitetsnorm (MKN): En bestämmelse om kraven på kvaliteten i luft, vatten, mark eller miljön i övrigt. Miljökvalitetsnormer är styrande för myndigheter och kommuner när de tillämpar lagar och bestämmelser, till exempel vid tillståndsprovning enligt miljöbalken eller vid planläggning enligt plan- och bygglagen.

minimitappning: Den minsta vattenföring som enligt vattendom/tillstånd måste tappas/ släppas förbi ett vattenkraftverk, exempelvis till en naturfåra (torrfåra).

MLQ: Medellågvattenföring, uttrycks i m³/s

morfologi: En av de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna som beskriver utformningen av ett vattendrag. Exempelvis vad som finns på botten och hur vattendragsfåran ser ut.

morfologiska förändringar: Mänsklig påverkan på sjöars och vattendrags former och strukturer. Med strukturer menas anläggningar i vattenområdet som skapats av människan såsom pirar, stenkistor, bryggor.

morfologiska processer: Processer som påverkar former och strukturer i sjöar och vattendrag, till exempel muddringar.

MQ: Medelvattenföring, uttrycks i m³/s.

omlöp: Är en naturliknande vattenfåra förbi ett hinder som kan anläggas där lutningen är låg, cirka en till två procent. Detta innebär att alla fiskarter och även bottenlevande djur kan simma eller ta sig förbi hindret.

parameter: Del av en biologisk, fysikalisk-kemisk eller hydromorfologisk kvalitetsfaktor. En kvalitetsfaktor kan bestå av en eller flera parametrar. Exempelvis så ska kvalitetsfaktorn konnektivitet i vattendrag klassificeras utifrån parametrarna konnektivitet i uppströms- och nedströmsriktning och konnektivitet i sidled till närområde och svämplan.

ramdirektivet för vatten: Ett direktiv som bildades av Europaparlamentet. Syftet med direktivet är att skapa en helhetssyn på Europas och de enskilda ländernas vattenresurser och att få en enhetlig, sammanhållen och övergripande lagstiftning för förvaltning av vatten. Länderna arbetar efter vattnets gränser (avrinningsområden) istället för administrativa gränser. Detta för att komma till rätta med brister i vattenmiljö- och kvalitet. Ramdirektivet för vatten omfattar alla typer av ytvatten (sjöar, vattendrag och kustvatten) och grundvatten, men inte öppet hav. Direktivet trädde i kraft den 22 december 2000.

referenstillstånd: Det tillstånd som råder då det är ingen eller mycket liten påverkan av människan.

reglerförmåga: Mått på den mängd lägesenergi i uppdamt vatten som vattenkraften har förmåga att spara från en tidpunkt till en annan.

regleringsgrad: Ett mått på hur stor del av årsvattenmängden i ett vattendrag som kan magasineras ("lagras") längs vattendraget.

reglerkraft: Används när behovet av energi ökar eller minskar för att balansera inmatning och uttag av kraft ur elsystemet. Frekvensen i elnätets växelspanning ska vara 50Hz +/- 0,1 Hz.

statusklassificering av ytvatten: Bedömning av ett vatten utifrån vattnets ekologi och kemi. Se klassificering ovan.

teknisk fiskväg: Syftar till att leda fisk förbi ett vandringshinder såsom en damm. Tekniska lösningar kan vara denilränna, bassängtrappa eller slitsränna.

tillförlitlighetsklassning: En bedömning av hur bra det går att lita på statusklassificering.

torrfåra/naturfåra: En torr vattendragssträcka nedströms ett vattenkraftverk.

turbin: Teknisk anordning i vattenkraftverk som omvandlar energin i genomströmmande vatten till rörelseenergi. Det finns flera olika sorter vilka har olika egenskaper och användningsområden utifrån fallhöjd och vattenmängd. De vanligaste turbinerna i kraftverk som påverkar KMV är Kaplan- eller Francisturbin.

utbud: den mängd av en vara eller tjänst som tillhandahålls av en säljare vid ett givet pris. Samma som marginalkostnad.

vandringshinder: En fysisk anordning eller egenskap i vattenmiljö som leder till att fisk och bottenfauna mer eller mindre förhindras att förflytta upp- och/eller ner längs ett vattendrag. Det kan till exempel vara ett vattenfall, en damm eller en felaktigt anlagd vägtrumma.

vattenförekomster: Ett vattendrag delas upp i mindre enheter, så kallade vattenförekomster. De ska vara så likartade som möjligt. Detta görs för att dagens tillstånd i ett vatten ska kunna beskrivas och för att framtida kvalitetskrav ska kunna definieras på ett bra sätt. Vattenförekomsterna kan vara en sjö, en älvsträcka eller ett kustvattenområde.

vattenverksamhet: Vattenverksamhet är ett juridiskt begrepp och är i princip allt byggande och grävande i ett vattenområde. Alla typer av ingrepp som syftar till att förändra vattnets djup eller läge såsom muddring, grävning eller rensning, uppförande av anläggningar i vattenområde genom utfyllnad, pålning eller gjutning, bortledning av grundvatten eller infiltration för att öka grundvattenmängden är vattenverksamhet.

ytvatten: Vatten ovanför markytan. Kan vara sjö, vattendrag och hav.